

نگاهی به:

وضعیت تعاونی‌های اعتبار در ایران

○ محمود ستوده‌بفا

سرمایه‌های اندک، برای جمع و سیمی از اقسار آسیب‌پذیر است.

جایگاه قانونی تعاونی‌های اعتبار

بر اساس فصل سیزدهم قانون شرکت‌های تعاونی مصوب سال ۱۳۵۰ (مواد ۸۴ - ۸۵ - ۸۶) موضوع تشکیل شرکت‌های تعاونی اعتبار بین افراد و گروه‌های شغلی مختلف را مطرح شده و به تصویب رسیده است و تشکیل آن بر اساس آیین‌نامه‌ای تعیین شد که وزارت تعاون و امور روستاها تهیه خواهد کرد و به تصویب شورای پول و اعتبار وقت خواهد رساند. همچنین به منظور باز کردن حساب‌های مختلف و پرداخت وام با بهره و انجام سایر خدمات اعتباری برای اعضای این فصل تمهیداتی را پیش‌بینی نموده است. در این فصل مازاد برگشتی مطابق ماده ۸۵ قانون فوق کلاً به حساب ذخیره قانونی غیرقابل تقسیم

عدالت اجتماعی از شرکت‌های تعاونی و شرکت‌های تعاونی اعتبار با اهداف زیر تأسیس شده‌اند.

الف: جمع‌آوری سرمایه‌های کوچک
اعضاء و سرمایه‌گذاری در امور اقتصادی
ب: تأمین بخشی از نیازهای مالی اعضای
ج: تأمین نیازهای مشترک در زمینه
اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی و کمک به
تحقق عدالت اجتماعی

د: شناسایی منابع اعتباری - جذب و توزیع آن

ه - سیاست‌گذاری در امور پیرامون
اعضاء به منظور ایجاد حداکثر ارزش
افزوده.

همچنین از جمله دلایل تشکیل شرکت‌های تعاونی اعتبار وجود مقررات دست و پاگیر در مؤسسات بانکی و شکستنده بودن وضعیت معیشتی قشر وسیعی از مسردم و نیز گردآوری

در هر جامعه‌ای با توجه به نوع شرایط و نحوه معیشت و بافت اقتصادی آن گروهی از مؤسسات پیش‌تازان مسایل اقتصادی می‌باشند. در سیستم اقتصاد سرمایه‌داری و سیستم‌های مشابه آن، مؤسسات بانکی و مالی به عنوان مشخصه سیستم قلمداد می‌شوند و همگام با توسعه اقتصادی آن جامعه فعالیت می‌کنند. در این رهگذر جامعه نیاز خود را تشخیص می‌دهد و حرکت شتابان خود را به آن سو آغاز می‌کند.

از این رو در شرایط موجود کشور اقسار کم‌درآمد با مدد از تشکلهای تعاونی می‌توانند تنگناهای مالی و معیشتی موقتی خود را برطرف نمایند و نقش اینگونه تعاونی‌ها در گذر از تنگناهای معیشتی کارکنان دولت و کارگران که اقسار آسیب‌پذیر جامعه هستند غیرقابل انکار می‌باشد. مع‌الوصف تحقق عدل و انصاف و

اولین شرکت تعاونی در شکل کنونی خود در ایران در سال

در شرایط موجود کشور اقشار کم درآمد با مدد از تشکلهای تعاونی می توانند تنگنایهای مالی و معیشتی موقتی خود را برطرف نمایند و نقش اینگونه تعاونیها در گذر از تنگنایهای معیشتی کارکنان دولت و کارگران که اقشار آسیب پذیر جامعه هستند غیر قابل انکار می باشد.

شرکت منتقل گردیده و مطابق ماده ۸۶ تعاونیها مجاز به انجام

۱۳۲۱ به شکل تعاونی روستایی در گرمسار تشکیل گردید. در سال ۱۳۴۶ سازمان مرکزی تعاون کشور تأسیس شد. در خرداد ماه سال ۱۳۵۰ قانون شرکتهای تعاونی به تصویب رسید. در شهریور ماه سال ۱۳۷۰ برای تحقق اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران وزارت تعاون تأسیس گردید و در مهر ماه سال ۱۳۷۷ اصلاحیه قانون تعاون به تصویب رسید.

طی مدت مزبور و تا پایان سال ۱۳۷۰ (زمان تأسیس وزارت تعاون) تعداد ۴۱۶ تعاونی اعتبار با ۱۸۹۱۵۵ نفر عضو با مجموع سرمایه ۲۳۹۵۵ میلیون ریال و اشتغال ۲۲۷ نفر در سراسر کشور فعال بوده اند.

وضعیت تعاونیهای اعتبار تا پایان نه ماهه سال ۱۳۸۰

تعداد تعاونیهای اعتبار در پایان آذرماه سال ۱۳۸۰ به تعداد ۱۳۵۰ شرکت تعاونی بالغ گردید که در این میان، استان تهران با ۲۴۴ تعاونی در صدر و استانهای خراسان - آذربایجان غربی و فارس به ترتیب با ۱۲۰ و ۱۰۰ و ۶۲ تعاونی به ترتیب در ردیفهای دوم تا چهارم قرار دارند. همچنین استانهای بوشهر - لرستان و کهگیلویه و بویراحمد به ترتیب با ۱۵ و ۱۲ و ۸ تعاونی در ردههای ۲۶ الی ۲۸ قرار دارند.

از لحاظ گرایش نیز تعداد تعاونیهای کارمندی ۹۰۷ شرکت (۶۱٪) و بالاترین تعداد فرهنگیان با ۵۸ تعاونی (۳٪) در رتبه آخر قرار دارند.

میزان سرمایه ثبتی

حجم سرمایه ثبتی تعاونیهای اعتبار به

از تشکیل تعاونی اعتبار غیرکارکنان در یک مؤسسه خاص خودداری شود. همچنین دیوان عدالت اداری در تاریخ ۷۹/۵/۳۰ ماده یک آیین نامه تعاونیهای اعتبار مصوب ۱۳۵۰/۱۰/۱۴ شورای پول و اعتبار که متضمن تشکیل تعاونیهای کارکنان سازمانهای اداری بخش خصوصی و دولتی بود را از درجه اعتبار ساقط اعلام نمود بدین ترتیب و به دنبال موارد فوق ضرورت تدوین آیین نامه ای مبتنی بر شرایط روز کشور احساس می شود چرا که حسرت رو به گسترش و توسعه تعاونیهای اعتبار مؤید این مطلب می باشد. لیکن عدم هماهنگی و همکاری با سیستم اداری این حرکت با عنایت به جانمایی مقادیر معتنابهی از نقدینگی توسط این تعاونیها توجیه پذیر نمی باشد. در راستای این مقوله وزارت تعاون با ارسال نامه های متعدد به بانک مرکزی و ارسال جوابیه از طرف آنها روبرو است ضمن آنکه اصلاح قانون برنامه سوم توسعه و تعریف کردن تعاونی اعتبار در سیستم پولی و اعتباری کشور ضروری به نظر می رسد.

هم اکنون پیش نویس آیین نامه مقررات تشکیل و نحوه فعالیت تعاونیهای اعتبار کشور تهیه گردیده که نمایندگان وزارت دارایی، وزارت تعاون و بانک مرکزی در آینده نزدیک نسبت به اصلاح و طرح آن در شورای پول و اعتبار اقدام خواهند نمود که امید است با مساعدتهای وزارت امور اقتصادی و دارایی و مقامات بانک مرکزی و نیز عنایت مقام محترم ریاست جمهوری موانع قانونی مرتفع شود.

عملکرد تعاونیهای اعتبار

عملیات اعتباری برای غیرعضو نمی باشد. بر این اساس زمانی که سود غیر قابل تقسیم و به حساب ذخیره قانونی طبق قانون در نظر گرفته می شود موضوعیت مالیات نیز از بین می رود.

مواد ۶۷ الی ۷۲ این قانون، قانونی بودن تشکیل و چگونگی وضعیت عملکردی اتحادیه های تعاونی اعتبار خصوصاً در روستاها و جوامع کارگری را معین و اینگونه اتحادیه ها را مرجع بر سایر تعاونیها و اتحادیه ها برای انجام امور روستایی قلمداد نموده است.

در تاریخ چهارم دیماه سال ۱۳۵۰ شورای پول و اعتبار وقت براساس ماده ۸۴ قانون فوق الذکر آیین نامه شرکتهای تعاونی اعتبار برای کارکنان سازمانهای بخش خصوصی و دولتی را تصویب کرد. مطابق این آیین نامه در هر مؤسسه تشکیل یک شرکت تعاونی اعتبار مجاز شمرده شده و باز کردن حساب سپرده های مختلف و نگهداری حسابهای شرکت در بانکها و همچنین نگهداری ۲۵٪ از سپرده موجودی اعضا جهت تضمین سپرده های مذکور پیش بینی گردید همچنین پرداخت بهره را مطابق با بانکها مجاز اعلام شد.

پس از تصویب قانون سال ۱۳۷۰، طی بخشنامه شماره ۵/۴۵۸ مورخ ۷۳/۲/۶ معاون امور تعاونیهای وزارت تعاون تشکیل تعاونیهای اعتبار برای اقشار مختلف با رعایت قانون فوق الذکر بلامانع اعلام کرد.

با توجه به تسری توسعه تعاونیهای اعتبار آزاد به مناطق مختلف کشور طی بخشنامه شماره ۱/۳۵۷ مورخ ۷۹/۷/۱۹ از سوی وزیر تعاون درخواست گردید که

میزان سرمایه ثبتي را دارا مي باشند.

توزيع استاني شرکتهای تعاوني ثبت شده اعتبار از ابتدا تا پايان نه ماهه سال ۱۳۸۰ شرکتهای تعاوني (فعال + در دست اجرا)

تعداد اعضا.

تعداد اعضا تعاونيهاي اعتبار در سراسر کشور بالغ بر ۳۳۵ هزار نفر مي باشد که استان تهران با ۶۳۳۲۴ نفر (معادل ۱۹٪) در رتبه اول و استانيهاي آذربايجان غربي و خراسان به ترتيب با ۳۸۷۳۲ نفر و ۳۵۱۷۱ نفر در رده هاي بعدي و استان کهکيلويه و بويراحمد با ۴۰۶ نفر عضو در رده آخر قرار دارد.

تعاونيهاي اعتبار کارمندی با ۱۹۶۴۹۵ نفر (معادل ۵۸/۶٪) در رده اول و تعاونيهاي اعتبار آزاد با ۵۱۲۲ نفر در رده آخر قرار دارند.

اشتغالزايي

تعداد شاغلين در دفاتر تعاونيهاي اعتبار ۴۰۴۶ نفر مي باشد که استان فارس با ۹۴۴ نفر در رأس و استان هرمزگان فاقد آمار ارايه شده مي باشد. تعاونيهاي کارمندی با ۲۷۰۲ نفر اشتغال (معادل ۶۶/۷٪) بالاترين ميزان اشتغال و تعاونيهاي آزاد با ۱۳۶ نفر (معادل ۲/۳۶٪) در رده آخر قرار دارد.

شايد ذکر است با توجه به تعدد شعبات تعاونيهاي آزاد خصوصاً تعاونيهاي استان خراسان، اشتغالزايي ناشي از تعاونيهاي اعتبار آزاد از سطح بالايي برخوردار مي باشند.

منابع و مصارف

بررسیهاي انجام شده نشان مي دهد که عمده ترين منابع مالي تأمين سرمايه و نقدبنگي شرکتهای تعاوني اعتبار سرمايه گذاري و پس انداز اعضا مي باشد. اخيراً در تعاونيهاي آزاد سپرده گذاري و انجام عمليات بانگي سهم به سزايي از منابع را به خود اختصاص داده است. با عنايت به اينکه در تعاونيهاي کارمندی مؤسسات دولتي و ادارات جهت رفاه حال

ارقام سرمايه به هزار ريال

ردیف	نام استان	تعداد تعاوني	سرمایه	اعضا	اشتغالزايي
۱	ا. شرقي	۵۷	۱۰۵۰۵۶۳۲	۲۴۹۰۳	۱۵۴
۲	ا. غربي	۱۰۰	۳۷۱۴۴۶۰۹	۳۸۷۳۲	۲۱۶
۳	اردبيل	۲۱	۸۳۳۵۹۱	۲۷۹۹	۲۰
۴	اصفهان	۵۱	۶۸۴۱۳۵۷	۱۲۱۹۷	۱۶۴
۵	ايلام	۲۰	۴۴۹۵۳۰	۳۴۲۰	۵۳
۶	بوشهر	۱۵	۱۷۹۱۹۲۹	۱۶۹۱	۲۳
۷	تهران	۲۴۴	۲۲۲۱۱۴۸۴	۶۳۳۲۴	۵۴۲
۸	چهارمحال و بختياري	۲۸	۲۸۴۳۷۷۵	۳۶۸۷	۴۱
۹	خراسان	۱۲۰	۱۸۲۷۸۹۷۶	۳۵۱۷۱	۶۹۱
۱۰	خوزستان	۵۶	۶۳۹۰۲۸۵	۱۹۳۰۰	۱۰۹
۱۱	زنجان	۵۵	۷۸۱۱۹۲۹	۱۴۰۴۰	۹۶
۱۲	سمنان	۳۰	۱۹۳۹۸۶۹	۵۳۴۳	۶۵
۱۳	سينان و بلوچستان	۲۶	۱۱۰۳۳۵۳	۵۰۰۳	۶۷
۱۴	فارس	۶۲	۹۹۱۸۹۷۶	۹۷۸۴	۹۴۴
۱۵	فراستاني	۵	۵۶۱۵۶۷۴	۲۶۸۵	۱۰۹
۱۶	قزوین	۴۶	۲۴۷۵۹۶۷	۱۱۴۴۲	۴۶
۱۷	قم	۱۸	۱۰۶۳۵۰۴	۹۶۶	۲۱
۱۸	کردستان	۴۴	۸۰۳۸۳۹	۶۹۰۳	۴۰
۱۹	کهکيلويه و بويراحمد	۸	۱۲۱۲۲۴	۴۰۶	۱۱
۲۰	کرمانشاه	۴۳	۳۳۴۲۴۸۱	۱۶۳۶۳	۹۳
۲۱	کرمان	۲۴	۱۶۶۶۶۰۸	۵۳۳۵	۳۸
۲۲	گلستان	۴۳	۱۶۹۱۳۴۶	۳۹۰۸	۸۳
۲۳	گیلان	۳۷	۳۳۶۹۲۳۹	۶۵۰۸	۱۱۶
۲۴	لرستان	۱۲	۹۶۸۰۸۹	۳۱۷۸	۵۷
۲۵	مازندران	۲۴	۱۸۲۴۱۳۹۴	۲۰۸۸۲	۸۲
۲۶	مرکزي	۵۳	۱۵۸۲۰۷۰	۴۷۹۷	۵۲
۲۷	هرمزگان	۱۸	۵۲۲۸۶۸	۱۳۹۵	-
۲۸	همدان	۴۶	۴۹۲۷۵۵۹	۵۷۹۷	۵۱
۲۹	يزد	۴۴	۳۵۷۲۶۷۱	۵۲۱۸	۵۲
	جمع کشور	۱۳۵۰	۱۷۵۹۹۹۸۲۸	۳۳۵۰۷۷	۴۰۴۶

دارا مي باشند.

سرمایه ثبتي تعاونيهاي اعتبار کارمندی ۱۱۴ ميليارد ريال (معادل ۶۵٪) بيشتري و تعاونيهاي آزاد با ۳/۳۸ ميليارد ريال، (کمتر از ۰/۲٪) کمترین

رقم حدود ۱۷۶ ميليارد ريال مي رسد که استان آذربايجان غربي با ۳۷ ميليارد ريال (معادل ۲۱٪) بالاترين و استان کهکيلويه و بويراحمد با ۱۲۱ ميليون ريال (معادل ۰/۰۶٪) پايين ترين حجم سرمايه ثبتي را

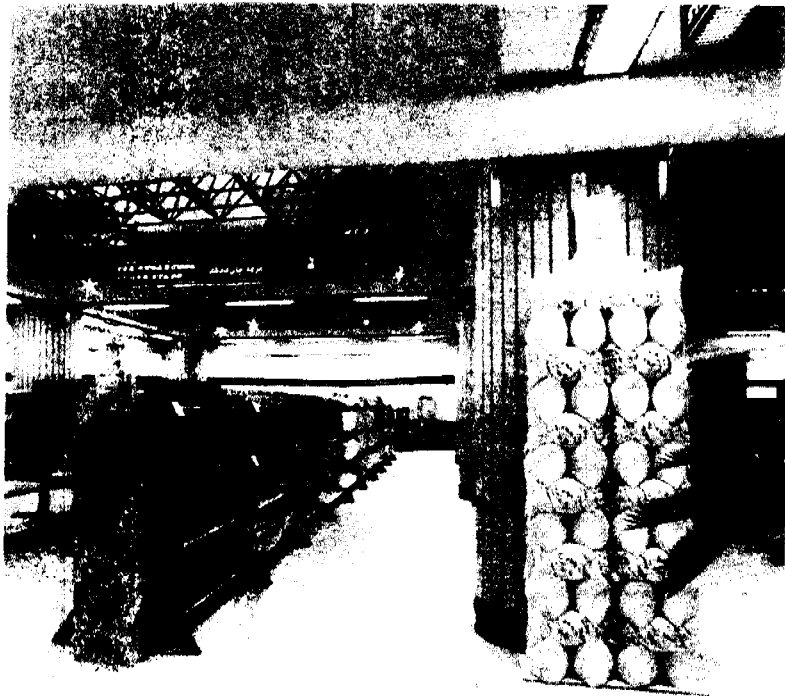
دسترسی به تسهیلات بانکی ارزان اشاره داشت، همچنین عدم وجود آیین‌نامه مربوط به فعالیت اینگونه تعاونی‌ها و عدم رعایت اولویت‌های قانونی نسبت به تعاونی‌ها از دیگر مشکلات آن است.

پیشنهادات:

پیشنهاد می‌شود: آیین‌نامه تشکیل و نحوه فعالیت‌های تعاونی‌های اعتبار در کمترین زمان بررسی و به انجام برسد. با عنایت به رکود فعلی در اقتصاد کشور و لزوم سرعت بخشیدن به گردش پول، تخصیص اعتبارات بلندمدت قرض‌الحسنه و یا ارزان به تعاونی‌های اعتبار و توزیع آن از طرف تعاونیها ضروری به نظر می‌رسد. همچنین وجود ابزارهای کنترلی تعاونی‌ها در جهت و همسو با سیاست‌های پولی و مالی کشور برای وزارت تعاون ضروری است.

شایان ذکر است که امروزه سرمایه به دیگر ابزارهای مدیریتی رجحان دارد و سود بیشتر از مشخصه‌های مدیریت خوب می‌باشد، این مطلوبیت (سود) در تعاونی‌های اعتبار خدمت‌رسانی به اعضا می‌باشد. بنابراین می‌توان از طریق تعاونی‌های اعتبار آزاد و بسا سرعت بخشیدن به گردش پول و افزایش ضریب گردش پول و یا از طریق تعاونی‌های اعتبار کارمندی و کارگری جهت رفع تنگنای معیشتی از فشارهای اجتماعی بر بخش اقتصادی و سیاسی جامعه کاست.

شایسته است تقویت تعاونی‌های اعتباری به عنوان شاخص و دروازه ورود به اقتصاد تعاونی به عنوان سیاست دولت در بخش تعاون قلمداد گردد. (در ایران تعاونی‌های مصرف به عنوان مشخصه شرکتهای تعاونی قلمداد می‌شوند ولی در برخی از کشورها تعاونی‌های اعتباری مشخصه و دروازه تعاون محسوب می‌شوند).

دستگاهها و کارخانه‌های مربوطه و تعاونی کارمندان و کارگران همان واحدها حتی مصرف ۹۵٪ از منابع ایجاد خطر نمی‌کند. ضمن آن که تعاونی‌های آزاد باید با قوانین مؤسسات پولی و مالی و با ارایه کنترل‌های لازم این نسبت را در حد معقول و قابل کنترل جهت وجود تضمین‌های کافی نگهداری کرده و مابقی منابع را با ایجاد شرایط در سیستم بانکی کشور ذخیره نمایند.

نقاط قوت و ضعف - مشکلات و پیشنهادات

با عنایت به اینکه تقویت توان اقتصادی اقشار کم‌توان جامعه و تعدیل فشارهای معیشتی و جمع‌آوری و هدایت سرمایه‌های اندک مردم از نقاط قوت تعاونی‌های اعتبار می‌باشد می‌توان به ضعف مالی این تعاونی‌ها و مشکل عدم

پرسنل خود اقدام به دادن تسهیلات به تعاونی‌های کارکنان خود می‌نمایند. لذا امید می‌رود حجم اینگونه کمکها بتواند درصد قابل تأملی را به خود اختصاص دهد.

عمده‌ترین مصارف، مربوط به دادن وام و اعتبار به اعضا می‌باشد. در برخی از تعاونی‌های بزرگ اعتبار به سرمایه‌گذاری مبادرت شده است. تعاونی‌های آزاد با قبول سپرده از غیرعضو و اعلام شرایط واگذاری تسهیلات به سپرده‌گذاران عملاً مقادیر قابل توجهی از سپرده‌ها را جذب و آن را در اختیار متقاضیان تسهیلات قرار می‌دهند. با بررسی‌های به عمل آمده به طور نمونه از چند تعاونی اعتبار آزاد درصد منابع به مصارف، بالاتر از ۸۰٪ می‌باشد و در تعاونی‌های کارمندی و کارگری نیز از ۹۵٪ فراتر می‌رود که با توجه با ارتباط بین سیستم اداری